

“ไม่ประมาทในการเดินทาง”

เทศน์ที่ วิทยาลัยพยาบาลศรีมหาสารคาม จ.มหาสารคาม ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๓

พระอาจารย์วิชัย กัมมสุทโธ สถานปฏิบัติธรรมป่าวิเวกสิกขาราม อ.พล จ.ขอนแก่น

เจริญพร พ่อ.วิทยาลัยพยาบาลศรีมหาสารคาม คณาจารย์ทุกท่าน พยาบาลและ
อุบาสกอุบาสิกาทั้งหลาย วันนี้อาตมาได้มีโอกาสมาสถานที่ ซึ่งเป็นที่ที่อบรมให้
การศึกษาให้ความรู้แก่พยาบาล สถานที่นี้เป็นสถานที่ถ้าพูดอีกอย่างหนึ่ง เป็นสถานที่ที่
เป็นมงคล ทำไมถึงพูดเช่นนั้น เพราะสถานที่ที่อบรมให้การศึกษาแก่ผู้ที่สำเร็จเป็น
พยาบาลนั้น คำว่าพยาบาลนั้นเป็นผู้ช่วยเหลือ ผู้ดูแลรักษาผู้ป่วย จริงๆแล้วอาชีพของ
สาธารณสุขทั้งหลาย ผู้ที่จะมาปฏิบัติหน้าที่หรือมาทำงานนั่นเอง จะต้องเป็นจิตที่
ประกอบด้วยเมตตา จิตที่ประกอบด้วยเมตตานี้เป็นจิตของพระโพธิสัตว์ ผู้หวังที่จะ
ช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากกองทุกข์นั่นเอง คำว่าทุกข์นั้นมันมีอยู่ ๒ ลักษณะ ทุกข์กาย
อย่างหนึ่ง ทุกข์ใจอย่างหนึ่ง ทุกข์กายนั้นมีเหตุ เรารู้กันอยู่แล้ว มันเกี่ยวกับเรื่องของ
ร่างกายคือธาตุนั่นเอง เรื่องของเชื้อโรค อันนี้ก็ไม่ต้องพูดมาก เพราะรู้ๆกันอยู่ ทีนี้ทุกข์
ใจ ทุกข์ใจก็มีเหตุเช่นกัน เหตุนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าท่านปรารถนาจะไม่เกิด ไม่แก่ ไม่
เจ็บ ไม่ตาย ท่านจึงออกบวชเพื่อหาโมกขธรรม คือธรรมที่จะมาแก้ไขปัญหาเหล่านี้ อัน
นี้คือจุดเบื้องต้น เมื่อท่านมาตรัสรู้แล้วจึงรู้ว่า อริยสัจ ๔ นั่นเอง ทุกข์เป็นผล สมุทัยนี้
เป็นเหตุ อันนี้คือเหตุกับผลไปทางทุกข์นั่นเอง มรรคเป็นเหตุ นิโรธเป็นผล อันนี้เป็น
เหตุผลไปทางพ้นจากกองทุกข์ เขาเรียกว่าความจริง อริยสัจคือความจริง เมื่อพระองค์
ได้ตรัสรู้อริยสัจ ๔ จึงรู้เหตุแห่งทุกข์ สาขขึ้นไปถึงที่สุดก็คืออวิชชาตัณหานั่นเอง อันนี้
เป็นเหตุแห่งทุกข์ เมื่อจะดับเหตุแห่งทุกข์นั้น จะให้ทุกข์ไม่มีต้องละเหตุแห่งทุกข์ เหตุ
แห่งทุกข์นั้นก็อวิชชาตัณหานั่นเอง ทีนี้เราอาจจะมาฟังแล้วก็คิดว่า เอ๊ะ มันเป็นเรื่องที่
ไกลตัวมาก เป็นเรื่องที่สูงเกินไป อันนี้ก็ขอให้เข้าใจใหม่ ให้เปลี่ยนความเห็นก่อน
เพราะความเห็นนั้นมันจะกั้น ไม่ให้เราเข้าถึงความจริง เพราะว่าอะไร เพราะว่าเมื่อ
เราเห็นว่าเป็นเรื่องไกลตัว เป็นเรื่องที่สูง เป็นเรื่องที่ยาก ฉันทะก็ไม่มี แล้วความที่จะ
ศึกษาความที่จะเห็นนะมันก็เลยเกิดไม่ได้ เหมือนเราเรียนนะ เมื่อเราเห็นว่าเรียนวิชานี้
มันยาก เรากำลังเรียนอยู่ก็ว่ามันยาก ส่วนคนที่จบแล้วก็ว่ามันง่ายเพราะมันจบไปแล้ว
นี่คือความเห็นนะ ถ้าเราเห็นตรงนี้ วางความเห็นตรงนี้ซะ ใจที่เรียกว่ายากก็เลยง่าย

ง่ายทุกอย่าง ถ้าเราเข้าใจตรงนี้ ไม่ว่ากิจการงานอะไรก็ตาม ไม่ว่าเรื่องอะไรก็ตาม จึงเป็นเรื่องที่ไม่ยาก จึงเป็นเรื่องที่ไม่ใช่ปัญหา จึงเป็นเรื่องที่ไม่จำเป็นต้องทุกข์กับมัน เพราะคำว่ายากมันไม่มีแล้ว คำว่าปัญหามันก็ไม่มี มันมีแต่ มีเหตุหนึ่งเกิดก็ต้องเรียนรู้กับมัน ใช้สติปัญญาแก้ไขกับมัน ก็แค่นั้น เกิดแล้วก็ดับไป ตามเหตุตามปัจจัยของสิ่งนั้น ถ้าเราเข้าใจอย่างนี้ การทำงานทุกอย่าง การอยู่ในโลกไม่ใช่เรื่องทุกข์ เป็นเรื่องที่ต้องศึกษาต่างหาก ความทุกข์ของใจเพราะเราไปให้ความสำคัญมันหมายต่อมัน ว่าเป็นเช่นนั้นเป็นเช่นนี้ จึงไม่เห็นความจริงของมัน ว่าสิ่งทั้งหลายมีเหตุเกิดแล้วก็ดับไป มีเหตุเกิดแล้วก็ดับไป สิ่งใดมีเหตุเกิดแล้วดับไป สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่ตัวเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา เพราะอะไรจึงพูดเช่นนั้น เพราะว่าโยมลองคิดดูซิ บางคนอาจจะเถียงขึ้นมา ค้านขึ้นมา อย่างร่างกายเรานี้ โยมก็บอกว่านี่ตัวของฉันนะ เหมือนคารานะเคยเห็นในหนังสือพิมพ์บ้าง เขาบอกนี่ตัวตนของฉัน ฉันจะเป็นอย่างนี้ จะแก้ตัวฉันทำไมก็ฉันตัวตนของฉันเป็นอย่างนี้ จริงๆแล้วมันไม่ใช่หรอก ถ้าว่าเป็นตัวเราจริง บังคับไม่ให้แก่ ไม่ให้เจ็บ ไม่ให้ตายได้ไหม ถ้าบังคับไม่ได้แล้วจะเป็นของเราได้อย่างไร แล้วบังคับให้มันคงที่ได้ไหม ไม่มีการแก้การเจ็บการตาย ถ้าเป็นตัวตนจริงแล้วมันต้องอยู่คงที่ เมื่อมันไม่คงที่แล้วมันจะเป็นตัวตนของเราได้อย่างไร พฤติกรรมเหมือนกัน ความประพฤติความเคยชินก็เหมือนกัน บางครั้งบางขณะเมื่อเราเรียนรู้สิ่งใดเกิดขึ้น ก็มี ความคิดความเห็นความประพฤติตรงนั้น เมื่อกาลเวลาผ่านไปสิบยี่สิบปี ความรู้ความเห็นที่เรียนรู้มันเปลี่ยนไป ความประพฤติการกระทำก็เปลี่ยนไป แล้วจะบอกว่าการกระทำในอดีตเป็นตัวตนของเราได้อย่างไร แล้วจะบอกว่าการกระทำในปัจจุบันนี้เป็นตัวตนของเราได้อย่างไร เพราะมันเปลี่ยนแปลงได้ เปลี่ยนจากเหตุมันเอง เมื่อความรู้ความเห็นที่เข้าไปเปลี่ยนแปลง ความประพฤติการปฏิบัติก็เปลี่ยนไปนั่นเอง อันนี้อาตมาให้ข้อคิดให้ข้อไปพิจารณาดู จุดสำคัญของความทุกข์ในใจคืออุปาทานนั่นเอง อุปาทานคือความสำคัญมันหมาย ความสำคัญมันหมายเกิดขึ้นได้เพราะอะไร เพราะเราไม่เห็นความจริง ไม่เข้าใจความจริงในเรื่องของตนเองนั่นเอง คือกายกับใจ หรือรูปกับนาม ถ้าพูดภาษาพระหน่อยก็ขั้น ๕ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ถ้าเราเข้าใจความจริงของตนเอง เข้าใจความจริงของสิ่งแวดล้อมที่มาสัมผัสสัมพันธ์ใจเรานั้น ความทุกข์มันจะไม่มีหรอก เพราะอุปาทานมันไม่มี อันนี้เป็นสิ่งที่พูด เหตุนี้จึงย้อนกลับมา คำว่าศาสนา คำว่าธรรมะนี้ มันไม่ใช่เป็นเรื่องของวัดนะ ไม่ใช่เป็นเรื่อง

ของพระ ไม่ใช่เป็นเรื่องของซี ไม่ใช่มันเป็นเรื่องของคนใดคนหนึ่ง แล้วก็ไม่ใช่เป็น เรื่องที่น่าศึกษา ธรรมะนั้นมันเป็นเรื่องของชีวิตทุกชีวิตที่เกิดมา เมื่อเราเกิดมาแล้ว เรา ต้องรู้เรื่องของธรรมะ คือเรื่องของชีวิตเรานั้นเอง เรื่องของกายใจเรานั้นเอง เมื่อเรารู้ เรื่องของกายใจเราตามความเป็นจริง เมื่อรู้ความจริงของกายใจแล้ว ตามความเป็นจริง แล้ว เราจะรู้ว่าเราจะดำเนินชีวิตของเราอย่างไรที่จะไม่ทุกข์ หรือทุกข์ก็ทุกข์น้อย ส่วน ใหญ่วิชาการที่เราเรียนรู้อยู่ในมหาวิทยาลัย เราจะสอนแต่เรื่องของวิชาการ เรื่องของ เทคนิค แต่วิธีการดำเนินชีวิต เรื่องของธรรมะ เรื่องของชีวิตที่จะเดินอย่างไรในโลกนี้ เราไม่ได้สอน อาตมาสมัยอยู่ที่ชลบุรี ได้เห็นโยมที่เขามาจากอุตสาหกรรม พวกมาบตา พุดพวกแถวนั้นนะ โยมเคยรู้ไหมว่า พวกนี้เมื่อจบปริญญาตรีวิศวะฯไปแล้ว เงินเดือน ได้สูงนะ เมื่อไปทำงานภาคอุตสาหกรรมเงินเดือนสูง สุดท้ายเป็นหนี้บ้าง เป็น อะไรบ้าง แล้วก็มีความทุกข์ เพราะอะไร เพราะวิชาเทคนิคที่เรียนไปก็เป็นคุณสมบัติ เข้าไปทำงาน ทำงานเสร็จเขาก็ส่งไปดูงานต่างประเทศบ้างอะไรบ้าง เพื่อจะมา เดินเครื่องใหม่ แต่เมื่อไปแล้วทำมาแล้ว หลักการดำเนินชีวิตนะไม่มีใครสอน เจอเพื่อน ผูกได้เงินเยอะทำอะไร เทียบกลางคืนบ้าง ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยใช้อะไรทุกอย่าง เสร็จแล้ว ก็มีปัญหานี้สินตามมา ยิ่งบัตรเครดิตเยอะๆหลายๆฉบับ ก็เลยใช้หนี้ไม่จบ บางครั้งก็ มาหา อาตมาก็ต้องสอนวิธีการใช้หนี้แล้วว่าจะใช้อย่างไร ต้องลดอะไรต้องแก้ปัญหาว ะไร เพราะความรู้เหล่านี้ไม่ได้เรียน ความรู้เหล่านี้ไม่ได้เรียน เมื่อมีเงินขึ้นมาเยอะๆ ก็ไม่ได้รู้ว่าไม่ได้พิจารณา เหมือนพระพุทธเจ้าตรัสไว้ก่อนที่พระองค์จะออกบวช พระองค์เห็นความมัวเมาในวัย ความมัวเมาในชีวิต ความมัวเมาในความไม่มีโรค ความ มัวเมาในวัยนั้นคืออะไร ความมัวเมาในวัยคือเมื่อเรามีวัยเด็กหรือวัยหนุ่มสาว เราก็ไม่ คิดว่าเราจะแก่ โยมอาจจะว่าเป็นคำพูดที่ไม่น่าพูดนะ เราเห็นจริงว่าคนแก่เป็นอย่างไร หรือยิ่งพวกเราจบมาทำงาน แต่เราไม่ได้เอามาขบคิดหรือกนะ มันทำไปวันๆ ไม่ได้ขบ คิดหรือกว่าเราต้องแก่ ตัวนี้เป็นความมัวเมา แล้วก็ไม่ได้คิดว่าเราต้องตาย นี่คือการมัว เมาในชีวิต บางคนก็ไม่ได้คิดว่าตัวเองจะต้องเป็นโรค จุดนี้จึงเป็นปัญหาใจ เป็นปัญหา ที่ต้องให้คนอื่นคิดแทน อย่างเช่นหลักประกันสุขภาพ ก็ต้องมานั่งคิดแทนเพราะว่า อะไร น้องๆใหม่ๆข้างหลังคงไม่รู้ แต่อาตมานี้รู้ มีคนไข้คนหนึ่งมารักษาที่โรงพยาบาล พระอาจารย์ฝัน รักษาไป รักษาไป เอ๊ะ ทำไมลูกก็มาอยู่ด้วย แม่ก็มาอยู่ด้วย ภรรยา มา อยู่ด้วย ตามไปถามมา ไม่มีเงินรักษา ขายบ้านขายของหมดแล้ว เลยต้องมานอน

โรงพยาบาลเฝ้ากันอยู่อย่างนั้น อันนี้เป็นอย่างหนึ่ง อันนี้เห็นก็เลยถามว่าทำไมไม่บอก เพราะที่โรงพยาบาลพระอาจารย์ฝั้น ถ้าไม่มีเงินก็ไม่เก็บ ให้ฟรีหมด ถ้ามีก็เก็บ ไม่มีก็ไม่เก็บ เป็นนโยบายตั้งแต่สมัยก่อนนะ อันนี้อย่างหนึ่ง ไม่บอก ถามว่าทำไมไม่บอก ที่นี้มีอีกคนหนึ่ง ผ่าตัดไส้ติ่งไส้ทองนะ เงินค่ารักษาพยาบาลไม่จ่ายเหมือนกัน หายแล้วหนีเลยก็มี แต่คนจนบางคนนี่ซื้อสัตย์ไม่มีเงินขายบ้านขายช่องนะ แล้วถ้าเราคิดพิจารณาอีกนะ ถ้าเรามาได้ดู เราหาเงินมาทั้งชีวิต พออายุเริ่ม ๔๐-๕๐-๖๐ นี้โรครมาแล้วใช้ใหม่ ตั้งแต่ ๔๐-๕๐-๖๐ นี้ แล้ววัยตรงนี้ก็กำลังไม่เหมือนวัยหนุ่มสาวแล้ว วัยหนุ่มสาวเป็นวัยที่ควรหาเงินแล้วก็เก็บ แต่วัยอายุมากขึ้นสูงอายุขึ้น เป็นวัยที่ต้องใช้เงินนะ ไม่ใช่วัยหาเงินนะ ค่ารักษาพยาบาลค่าอะไร เพราะว่าสุขภาพร่างกายมันไม่คล่องตัวเหมือนวัยหนุ่มสาว แต่พอหนุ่มสาวขึ้นมาเนี่ยมันมาในวัย ไม่คิดว่าต้องแก้ต้องเจ็บ ก็ใช้เงินแบบสุรุ่ยสุร่ายเมื่อหามาได้ ไม่ได้เตรียม plan (วางแผน) ไว้ว่าอนาคตเมื่อเราแก่เราเจ็บขึ้นมาแล้วเราจะใช้เงินต้องรักษาตัวเอง แม้ถ้าเราไม่มีอาชีพแล้วเราจะกินอยู่อย่างไร นี่ต้องคิด อันนี้ก็เป็นส่วนหนึ่ง เมื่อหลักประกันสุขภาพของประเทศเกิดขึ้น คนส่วนนี้นี่ก็ได้ทางราชการรับภาระไปแทน ไม่นั่นนี่เราจะแก้ปัญหาไม่ออก บางคนหาซวกกินค่านะ พอถึงเวลาแก่ขึ้นมา เจ็บ เงินทั้งหมดนะต้องไปค่ารักษาพยาบาลหมด อันนี้เป็นส่วนหนึ่ง เพราะฉะนั้นชาวบ้านเอ๊ยที่นาอะไรเอ๊ยต้องขายหมด เมื่อถึงตรงนั้นแล้วต้องขายหมด เพราะว่าเงินปัจจุบันนี้ คนที่ทำได้มากก็ไม่รู้จักเก็บ คนที่หาซวกกินค่านะก็ไม่มีเก็บอยู่แล้ว พอป่วยขึ้นมาก็ต้องขายบ้านขายช่องไปหมด เพื่อมารักษาพยาบาล เพราะฉะนั้นหลักประกันสุขภาพนี้เป็นส่วนหนึ่งของความไม่ประมาท เรารู้ว่าเราจะต้องแก้ ต้องตาย ต้องเจ็บ ก็ต้องมีหลักที่จะแก้ปัญหาเหล่านี้ เหตุนี้พระผู้มีพระภาคเจ้านี้ ท่านจึงตรัสไว้ก่อนที่ท่านจะออกบวช ท่านมาพิจารณาความมัวเมาในวัย ในความไม่มีโรคในชีวิต หมายความว่าท่านจะต้องแก้ต้องเจ็บต้องตาย เมื่อจะต้องแก้ต้องเจ็บต้องตาย เราจะทำอย่างไรเมื่อเวลาแก่เจ็บตายมันมาหา เราจะต้องเตรียมตัวไว้ก่อน คำว่าเตรียมตัวไว้ก่อน นั่นละคือไม่ประมาท อันนี้ก็เหมือนกัน อันนี้เป็นเรื่องของ ๒ ส่วนนะ ส่วนของการดำรงชีวิตคือพวกเรานี้ เมื่ออยู่ในวัยที่ทำงานได้ ทรัพย์สมบัติที่หามาได้ ต้องรู้จักแบ่งกิน แบ่งใช้ แบ่งทำบุญ อันนี้ให้รู้จักแบ่ง แล้วก็แบ่งเก็บ อย่าใช้หมด เพราะใช้หมดแล้วเมื่อเราอยู่ในวัยที่เราหาไม่ได้ เราจำเป็นต้องใช้ อันนี้จะเป็นความเดือดร้อน เป็นความทุกข์เกิดใช้ใหม่ โยมว่าทุกข์ใหม่ นี่ละคือข้อที่เราควรจะต้องคิด อาตมาไปเทศน์อยู่ที่เอสซีจี

เครื่องเซเมนตีไทยที่ระยอง ก็ได้พูดเรื่องนี้ให้เขาคิด เพราะอะไรจึงพูด เพราะพวกเรา เวลาทำงานนี้ มันก็มุ่งอยู่ในงานเป็นประจำวันใช้ใหม่ แล้วเราก็เลยลืมหาคิดถึงว่า ที่สุดของชีวิตเราแล้วมันจะเจออะไรบ้าง เราต้องมานั่งคิดก่อนว่าเราต้องเจออะไร เมื่อเราต้องเจอสิ่งเหล่านั้น เราจะทำอย่างไรที่จะไม่ทุกข์ เราต้องเตรียมตัวก่อน จริงไหม เมื่อเราต้องแก่ ความไม่คล่องตัวเกิดขึ้น การใช้จ่ายในการรักษาตัวเองเกิดขึ้น เมื่อเรามีปัจจัยคือเงินทองพอใช้ เพราะการรักษาที่รัฐบาลช่วยได้ก็แค่การรักษาพยาบาล แต่ญาติเอะอะไรเอะกินอยู่เอะที่มาเยี่ยมยังต้องมีนะรายจ่าย จริงไหม โยมที่พยาบาลที่ผ่านรุ่นพี่ๆแล้วจะรู้ เด็กๆที่กำลังเรียนยังไม่รู้หรอก นี่คือนี่สิ่งที่เราต้องคิดต้องเตรียมตัว อันนี้เป็นเรื่องของร่างกายนะ มันก็เป็นธรรมชาติหนึ่ง เป็นธรรมชาติหนึ่ง ความไม่ประมาทคือการรู้ความจริง ข้อที่ ๒ เมื่อเรารู้ว่าเราต้องแก่ต้องเจ็บแล้วก็ต้องตาย ทำอย่างไรเมื่อการแก่การเจ็บการตายนั้นมาประสบเราจะไม่ทุกข์ อันนี้เป็นข้อที่ ๒ คือทุกข์กายนี้มันมีอยู่แล้วเวลาเจ็บป่วยนะ ทีนี้ปัญหาเรื่องเงินทองเรื่องการดูแลรักษา เมื่อเราได้เตรียมตัวแล้วมันจบแล้วนะ อันนั้นมันเป็นเรื่องที่จบไปแล้ว ถ้าเราได้เตรียมตัว ทีนี้เรื่องที่ ๒ คือเรื่องของจิตใจ เมื่อเราต้องมาเผชิญความแก่ความเจ็บความตาย จากที่เคยคล่องแคล่วว่องไว พออายุมากขึ้นความคล่องตัวก็ลดลง บางคนก็หงุดหงิดตัวเองนะ ใช้ใหม่ เพราะมันไม่เหมือนเดิม อันนี้ละคือสิ่งที่เราต้องเตรียมใจ อันนั้นเตรียมเรื่องของกายแล้วนะ ต้องใช้สติปัญญาทั้งหมด ทีนี้ก็มาเรื่องเตรียมของใจอีก เตรียมใจเราทำอย่างไร เมื่อเราต้องเผชิญความแก่ความเจ็บความตาย นี่เตรียมอย่างไร เราก็ต้องมาพิจารณาร่างกายเรา บุคลากรทางการแพทย์เป็นผู้ที่มีโอกาสที่ได้เปรียบบุคลากรด้านอื่นมาก เพราะอะไรถึงพูดเช่นนั้น เพราะพวกเราได้เห็นตั้งแต่คนเกิดจนถึงคนตาย ทีนี้เราเห็นแล้วนี่ ถ้าเราทำงานสักแต่ว่าเป็นอาชีพ เป็นหน้าที่ของงาน มันก็ไม่ได้ประโยชน์อะไร ได้แค่เงินทองกับหน้าที่ ได้แต่การช่วยเหลือผู้อื่น อันนั้นเป็นเรื่องของผู้อื่น แต่ไม่ได้เรื่องของตนเอง ตนเองได้แค่รายได้มาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องเลี้ยงครอบครัว อันนั้นเป็นเรื่องภายนอกเรื่องของกาย เรื่องของจิตใจไม่ได้ เมื่อเราเห็นสิ่งเหล่านี้นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ เราทำวัตรกันทุกคนนะ สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม ธรรมของเรากล่าวไว้ดีแล้วทุกประโยชน์ สันติภูริโก ผู้บรรลุจะพึงเห็นได้ด้วยตนเอง อะกาลิโต ไม่เลือกกาลเวลา เมื่อธรรมมีเหตุปัจจัยพร้อมผลก็ออกมานั่นเอง เอหิภัสสิโก ควรเรียกมาดูเถิด มาพิจารณา มาพิสูจน์ได้ โอปะนะยิโก น้อมเข้ามาใส่ตน ปัจจัยตั้ง เวทิตัพโพ วิญญูชนเมื่อประพฤติ

ปฏิบัติแล้ว ความรู้ความเห็นนั้นก็รู้เฉพาะตน เป็นปัจเจกตั้ง คำว่าโอปะนะยิโก น้อมเข้ามาใส่ตนนั่นเอง เมื่อเราได้เห็นคนตั้งแต่เกิดจนตาย เราก็ต้องน้อมมาพิจารณาเทียบเคียง เราก็ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย เพราะเราเกิดมาแล้วไม่ต้องพูดถึง น้อมมาพิจารณาตัวเรา ว่าเรากับเขาก็เหมือนกัน เขาก็มีความเกิดขึ้นมาแล้วก็ต้องแก่เจ็บตายไป เราก็ต้องมีความแก่เจ็บตายไป ให้น้อมเข้ามา ให้สภาวะธรรมข้างนอกกับสภาวะธรรมภายในจิตใจนี้สัมพันธ์กัน น้อมเข้ามาพิจารณา เมื่อพิจารณาบ่อยๆสติปัญญา นั้นจะเห็น จิตนั้นจะยอมรับความจริงว่ามันจริง ทุกคนเกิดมาแล้วต้องแก่ต้องเจ็บต้องตาย เมื่อเห็นอย่างนี้แล้ว เห็นถึงความทุกข์เห็นทุกอย่าง อุปาทานความยึดมั่นถือมั่นในกายนี้ก็จะลดลง เมื่ออุปาทานความยึดมั่นถือมั่นในกายนี้ลดลง บางคนถ้ามีสติปัญญาสาวออกไปอีก ว่ากายนี้เกิดมาจากอะไร เราก็รู้ๆกันอยู่ ข้อที่ ๑ ก็คือเรื่องของสเปิร์มกับเรื่องของไข่ มีการปฏิสนธิเกิด มีอาหารผ่านทางรกเลี้ยงลูก เมื่อคลอดออกมาก็มีนมแม่ แล้วก็อาหารคาวหวานจนเติบโต กายนี้มีเหตุปัจจัยคือธาตุทั้ง ๔ จากภายนอกเป็นเหตุให้เกิด ส่วนเรื่องจิตที่มาจากปฏิสนธิมันมันเป็นสิ่งที้นอกจากที่เราจะเห็นนะ จริงๆแล้วมันมี จิตแต่ละดวงจะมาปฏิสนธิ เมื่อเหตุปัจจัยคือมีการไข่กับอสุจิผสมกันแล้วจึงจะมาเกิด มาปฏิสนธิตรงนั้น มันมีเหตุปัจจัยอยู่คือกรรมนั่นเอง อันนั้นอีกส่วนหนึ่ง เมื่อเกิดขึ้นแล้ว กายนี้เกิดเพราะธาตุทั้ง ๔ อาหารคาวหวานทำให้แก่เจ็บตายไปนั่นเอง ธาตุเขาดำเนินของเขาไปเช่นนั้น เมื่อเราพิจารณาอย่างนี้บ่อยๆ มันจะเห็นความจริงว่า สิ่งเหล่านี้กายนี้มันมีเหตุปัจจัย เมื่อมีเหตุปัจจัย มันไปตามมันอย่างนั้น มันไม่ใช่ไปตามที่เราต้องการบังคับได้ สิ่งเหล่านี้จึงไม่ใช่ของเรา เมื่อเราเห็นตรงนี้ชัดแจ้งแก่ใจเราแล้ว เวลาความแก่ความเจ็บความตายมาเยือน จิตใจนั้นจะไม่หวั่นไหว ไม่หวั่นไหว เพราะเราได้ให้ภูมิคุ้มกัน คือสติปัญญานั้นเอง แก่จิตใจตนเองแล้ว เหมือนเราเด็กๆ เราฉีดวัคซีนนะ โยมคงจะรู้อย่างใช้ทรัพย์สิน สมัยอาตมาเด็กๆเคยโดนฉีดอยู่ แต่พออาตมาไปเป็นแพทย์ ไม่มีอยู่ในสารบบของกระทรวงสาธารณสุข เพราะอะไร เพราะใช้ทรัพย์สินมันไม่ได้แพร่ไปทางสัตว์ มันแพร่ไปทางคน เมื่อเราให้ภูมิคุ้มกันแก่นุชย์ครบหมดมันจึงไม่มีพาหะที่จะกระจายต่อ เชื้อนั้นจึงหมดไปจากโลก ฉนั้นใดฉนั้น เมื่อเราให้ภูมิคุ้มกัน ให้ความจริง ให้สติปัญญาเกิดแก่ใจนั้น ใจนั้นก็จะมีภูมิคุ้มกัน ความมีติดบอดคืออวิชชาข้อมไม่มี เมื่อความมีติดบอดไม่มี เมื่อเรามาเผชิญความแก่ความเจ็บความตาย จิตนั้นจะกล้าหาญที่จะเผชิญความจริง ความทุกข์ขณะนั้นจะไม่มี อันนี้พูดเฉพาะในภพ

ปัจจุบันนี้ที่เห็น แต่แท้จริงแล้ว เมื่อจิตนั้นดับไปแล้วมันไม่ได้สิ้นสุดแค่ตรงนี้ มันมีเหตุ มีปัจจัยเมื่ออวิชชายังอยู่ มันมีเหตุมีปัจจัยที่ต้องไปเกิดต่อ ต่อเนื่องเป็นวัฏจักร หมุนเวียนอยู่อย่างนี้ไม่รู้ก็ภพก็ชาติ เป็นอนอกเป็นอสงไขย นอกจากมีกรรมของ พระพุทธเจ้า เมื่อมาเข้าใจเรื่องกายใจตนเอง มาวิจัยเห็นความจริงในกายใจตนเอง ความหลงก็ไม่มี เมื่อความหลงไม่มี ความไปเกิดก็ไม่มีนั่นเอง อันนี้จึงพูดให้ฟัง ที่นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้ายังตรัสไว้อีกประโยคหนึ่งว่า การเกิดเป็นมนุษย์เป็นของหาได้ยาก การเกิดเป็นมนุษย์เป็นของหาได้ยาก อากาโร ๓๒ ประการที่ได้มานี้ เขาเรียกว่ามนุษย์ สมบัติ มนุษย์สมบัติที่เราได้ทั้งหมดนี้ สมบัติเบื้องต้นเขาเรียกมนุษย์สมบัติ มนุษย์ สมบัติเป็นภูมิที่จะไปสร้างสมบัติภายนอกได้ โยมเคยย้อนกลับไปไหม ตอนเด็กๆเรา เกิดมานี้มีใครคาบช้อนเงินช้อนทองมาด้วย มีแต่ต้องมาหาเองใช่ไหม นั่นละคือมนุษย์ สมบัติสามารถไปหาทรัพย์สมบัติภายนอกได้ มนุษย์สมบัติสามารถจะไปสู่สวรรค์ สมบัติได้ ไปสู่นิพพานสมบัติได้ มนุษย์สมบัติก็สามารถไปสู่อบายภูมิได้ จึงเป็นภูมิที่ กลางๆ เป็นภูมิที่จะสามารถขึ้นถึงที่สุดแห่งกองทุกข์ได้ มนุษย์สมบัติทำไมว่าเป็นของ หาได้ยาก เพราะการจะมาเป็นมนุษย์ ในทุกรูปทุกนามนั้นไม่ใช่จะเกิดได้ จิตทุก ดวงไม่สามารถจะเกิดเป็นมนุษย์ได้ทุกดวง จึงแยกเป็น ๓๑ ภูมิ เพราะอะไร เพราะว่า คนจะเกิดเป็นมนุษย์ต้องอาศัยบุญกุศลนะ พวกโยมต้องสั่งสมบุญกุศลมา จึงมาได้เกิด เป็นมนุษย์ คนที่จะรอดเกิดเป็นมนุษย์อีกเยอะแยะหมด ใน ๖-๗ พันล้านคนนี้เป็นเรื่องเล็กน้อย เป็นจำนวนน้อยนิดเมื่อเทียบกับจิตวิญญาณที่จะมาเกิด เทียบกันแล้วต่างกันมหาศาล นะ เหตุนั้นเมื่อเราเกิดเป็นมนุษย์ได้ มันต้องอาศัยคุณธรรม อาศัยบุญกุศลอันหนึ่ง พระ ผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสไว้ว่าเป็นของหาได้ยาก แล้วเป็นภูมิที่จะสามารถขึ้นถึงที่สุดแห่ง กองทุกข์ได้ แล้วข้อที่ ๒ พระองค์ได้ตรัสอีกว่า การเกิดของพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่หาได้ ยาก เพราะพระพุทธเจ้ากว่าจะตรัสรู้ได้พระองค์หนึ่ง อย่างน้อยที่สุดต้องสั่งสมบารมี ๒๐ อสงไขยแสนกัป หมายความว่าเมื่อท่านปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า ท่านสร้างบารมี ๑ อสงไขยไม่ออกปากนึกในใจ แล้วสร้างบารมีต่ออีกอีก ๙ อสงไขยออกปากปรารถนา เป็นพระพุทธเจ้า รวมกับ ๑ เป็น ๑๐ อสงไขยนี้บารมีจึงเต็ม บารมีเต็มแล้วจึงได้รับพุทธ พยากรณ์จากพระพุทธเจ้าองค์ก่อน รวมเป็น ๒๐ อสงไขยจึงได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า อันนี้ปัญญา นำ ถ้าศรัทธา นำหรือวิริยะ นำต้องคุณสอง ศรัทธาต้อง ๔๐ อสงไขย วิริยะ ต้อง ๘๐ อสงไขย อันนี้เป็นเรื่องที่ยาวไกลมาก ที่นี้ท่านบอกไว้ว่า การมาเจอพระ

ศัพท์ธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่หาได้ยาก เพราะอะไร เพราะธรรมะจะเกิดขึ้นมาให้เรารู้ให้เราเห็นได้นั้น ต้องอาศัยพระพุทธเจ้าสั่งสมบารมีมา ๒๐ อสงไขย มันยาวไกลมาก ของเรามาเจอง่ายๆ search(หา)เข้าไปในอินเทอร์เน็ตก็เห็นในพระไตรปิฎก เห็นในต่างๆ เราก็เลยคิดว่าเราได้เจอง่ายๆ จริงๆแล้วไม่ใช่เจอง่ายๆ การจะมาก็คงยากในยุคสมัยที่เจอพุทธศาสนาก็เป็นบุญอันหนึ่ง อันนี้ละเป็นสิ่งที่หาได้ยาก ที่นี้พระองค์ก็ตรัสอีกประโยคหนึ่ง เมื่อไฟจะไหม้บ้านให้รีบขนสมบัติออกจากบ้าน โยมเคยเห็นไหมไฟมันไหม้บ้านแล้ว ถ้าเราไม่ขนออกมันหายหมด ที่บ้านอาตมา โยมพ่อ โยมแม่เคยโดนมาทีหนึ่ง หหมดเลย ไม่ได้ประกันด้วย เพราะฉะนั้นโบราณสุภายิตจึงบอกรบโจรเข้าบ้าน ๗ ครั้งไฟไหม้บ้านครั้งเดียวไม่ได้ หหมดทุกอย่าง อันนี้คำว่าบ้านคืออะไร ไฟไหม้บ้านคือลมดับนั่นเอง ไฟไหม้บ้านคือลมดับ เมื่อลมดับ เราไม่ขนสมบัติออกจากบ้าน มนุษย์สมบัติก็สูญ ถูกไฟเผาเป็นถ่าน ถังทรัพย์สมบัติที่หามา ก็ให้คนอื่นใช้ สมบัติผลัดกันชม ไม่มีอะไรเป็นของเรา แล้วภพภูมิอย่างน้อยๆที่จะได้มาเกิดเป็นมนุษย์นะจะได้อีกไหม พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงสอนไว้เตือนไม่ให้ประมาท เมื่อไฟจะไหม้บ้านให้รีบขนสมบัติออกจากบ้าน หมายความว่า ให้นำมนุษย์สมบัตินี้ ภายใจเรานี้ มาสร้างทานศีลภาวนา ทานก็เป็นสมบัติอันหนึ่ง ศีลก็เป็นสมบัติอันหนึ่ง ภาวนาสติปัญญา ก็เป็นสมบัติอันหนึ่ง เปลี่ยนสมบัติภายนอกเป็นอริยทรัพย์คือสมบัติภายใน เมื่อลมดับเรามีทรัพย์สมบัติภายในแล้ว ตัวบุญกุศลตรงนี้นะจะผลักดันให้เราไปเกิดในภพภูมิที่ดีขึ้น เหมือนเรามีเงินฝากไว้ในธนาคาร เราขนไว้หมดแล้ว ไฟไหม้บ้านเราก็ไปสร้างบ้านใหม่ที่ดีกว่าเก่าได้ ฉันทัดนั้น ทำไมอาตมาจึงมาพูดเรื่องนี้ เพื่อจะมาบอกญาติโยมทั้งหลายว่า ชีวิตมนุษย์เรานี้เหมือนเรือในมหาสมุทร โยมเคยเห็นเรือเดินสมุทรไหม อยู่แถวเกาะสีชังมันไปจอดเรือ เรือเดินสมุทรนี้เขาเคยนิมนต์ขึ้นไป มีทั้งห้องครัวห้องอะไรทุกอย่าง มีทั้งห้องเครื่อง มีการซ่อมแซมในตัวหมด อ้ออีกอะไรมีหมด เรือลำนั้นที่เขาไป เขาบอกว่าเจอพายุใหญ่ เขาจึงอธิษฐานว่า ถ้าเขาผ่านพ้นตรงนั้นได้เรือไม่อัปปาง เขาจะมาทำบุญ นิมนต์พระขึ้นมาสวดทำบุญฉลองที่เรือ ก็เลยมีโอกาสไปดู เวลาเรือเดินสมุทรนั้นนะเดินทางนะ จะต้องเตรียมเสบียงทั้งหมด ทั้งน้ำทั้งอาหารแล้วก็ทั้งเชื้อเพลิง แล้วก็ต้องมีเข็มทิศ เดินทางให้เข้าไปถึงท่าให้ได้ ไปถึงจุดหมายปลายทางให้ได้ เวลาพายุเกิดนี่เขาจะอย่างไร ถ้าพายุใหญ่นะเขาจะต้องหาเกาะหาที่กำบัง อันนี้เป็นการเดินเรือ มนุษย์เราก็เหมือนกัน ชีวิตของ

มนุษย์ทุกรูปทุกนามเหมือนเรือในมหาสมุทรนะ เคนอยู่ในมหาสมุทร วัฏสงสารนั่นเอง วัฏสงสารนั่นเองที่เราเดินอยู่ เหตุนั้นเราต้องเตรียมเสบียงอาหารให้พร้อมคือบุญกุศลนั่นเอง เข้มทิศให้ถูกต้อง เมื่อเข้มทิศถูกต้อง เป้าหมายถูกต้อง การเดินทางนั้นจึงจะปลอดภัย ถึงที่หมายโดยสวัสดิภาพนั่นเอง เหตุนั้นจึงมาพูดให้ฟัง ให้เราได้เตรียมตัวเตรียมใจเอาไว้ เมื่อเราเตรียมตัวเตรียมใจเอาไว้พร้อมแล้ว ไม่ใช่เฉพาะการทำงานในอศภาพของมนุษย์นี้ ต่อไปในภายภาคหน้า แม้เรายังไม่ถึงขั้นสูงสุดแห่งกองทัพ เราก็ยังมีที่พึ่งคือบุญกุศล คือสัมมาทิฐิที่เราวางไว้นั่นเอง คือความเห็นที่ถูกต้อง เราจึงจะไปสู่สุคติหรือสู่ที่หมายโดยปลอดภัยนั่นเอง ถ้าเราไม่เตรียมตัวไว้ อนาคตถ้าเราประสบสิ่งเหล่านั้นความทุกข์ย่อมมาเยือนนั่นเอง ที่นี้ย้อนมาอีกนิดหนึ่งก่อนจะจบ ที่บอกว่าธรรมะนั้นนะเป็นเรื่องของชีวิตประจำวันนะ เป็นเรื่องของการเจริญตัวสติ เจริญสมาธิ ในประจำวัน เวลาจะทำอะไรให้มีสติระลึกตามมือตามเท้าตามงานที่เราทำ อย่าให้พลั้งเผลอ เมื่อพลั้งเผลอปัญหาย่อมเกิด เมื่อปัญหาเกิด ถ้ามีกรรมในจุดนั้นอนาคตก็ต้องใช้กรรมตรงนั้น เหตุนั้นที่เราเจอไม่ว่าพระราชบัญญัติที่กำลังจะเข้าสภาเร็วๆนี้ หรืออะไรเอ่ย อันนั้นเป็นปลายเหตุ ต้นเหตุอยู่ที่การกระทำ ถ้าเรากระทำไม่ผิดพลาดด้วยมาตรฐาน ด้วยสติด้วยปัญญาเท่าทันปัจจุบันตรงนั้น ปัญหาก็ไม่มี เมื่อปัญหาไม่มีการฟ้องร้องก็ไม่มีนั่นเอง แล้วเราก็ไม่ต้องระแวงว่าจะถูกฟ้องร้อง เหมือนอาตมาสมัยเป็นแพทย์ เวลาผ่าตัดคนไข้ แพทย์บางคนจะฟังวิทยุฟังเพลงไปด้วย แต่อาตมาไม่เคยฟังเวลาผ่าตัดสติจะอยู่ที่มือกับที่field(พื้นที่)ผ่าตัดตลอด เมื่อผ่าตัดเสร็จวางมีดเมื่อไหร่จะรู้ทันทีว่า case(ผู้ป่วย)นี้รายนี้จะเกิดปัญหาหรือไม่เกิดปัญหา จะรู้หมด เพราะสติมันได้ตามทุกstep(ขั้นตอน)ของงานนั้น เมื่อมันตามแล้วมันจะรู้ทันทีว่าตรงจุดไหนที่อยากที่มีปัญหา เราก็ได้จัดการแก้ปัญหามันจนสุดความสามารถ เมื่อมันสุดความสามารถปัญหาอะไรจะตามมาเราก็รู้อีก เพราะมันเป็นเหตุสุดวิสัย อันนี้การทำงานเหมือนกัน ไม่ว่างานในหน้าที่อะไร ถ้าเราใช้สติปฏิบัติอยู่ในงานนั้นให้มาก ระลึกให้มาก คิดพิจารณาให้มาก ความรอบคอบจะตามมา เมื่อความรอบคอบตามมากความผิดพลาดจะน้อยลง เมื่อความผิดพลาดน้อยลงปัญหาที่จะตามมาก็จะน้อยลง ปัญหาที่ตามมาน้อยลงการฟ้องร้องก็น้อยลง การทำทุกอย่างเป็นกรรมหมด ให้ระลึกไว้อย่างนี้ อย่าคิดว่าเราทำสักแต่ว่าทำ ให้เราทำด้วยเมตตา ด้วยสติปัญญา คือสร้างกุศลกรรมนั่นเอง ถ้าเราใช้โมหะทำ ไม่ใช่สติปัญญาทำนั้นเป็นอกุศลกรรม ตรงนั้นล่ะถ้าเรามีกรรมในอดีต มันจะเกิด

ปัญหาให้เราต้องใช้กรรม อันนี้ให้ข้อคิดให้ข้อพิจารณา เพราะฉะนั้นสติในปัจจุบันให้ระลึกให้มาก ก็คือการปฏิบัติธรรมนั่นเอง การปฏิบัติธรรมคือการมีสตินั่นเอง มีสมาธินั่นเอง มีปัญญาให้รอบรู้ในกิจการที่ทำนั่นเอง อันนั้นเป็นภายนอก แต่คนคิดว่าเป็นเรื่องภายนอก ไม่ใช่ เพราะสติสมาธิปัญญาที่เราตั้งมั่นอยู่ในงานนี้นะ ตัวสติสมาธิปัญญาไม่ได้หายไปไหน แต่ไปใช้เรื่องงาน วันหนึ่งเราโอปะนะยิโกน้อมมาพิจารณาภายในใจเรา ตัวสติสมาธิปัญญานั้นเองเป็นอุปกรณ์คือเครื่องมือมาวิจัยภายในใจเรา เมื่อเราเห็นแจ้งในภายในใจเรา ปัญหาความทุกข์ก็จะดับนั่นเอง นั่นละปฏิบัติธรรม คนปฏิบัติธรรมต้องทั้งนอกทั้งใน สติสัมปชัญญะตัวเดียวกันหมด ไม่ได้แยกว่าเป็นของโลกของธรรม มันเป็นธรรมหมด เหตุนี้จึงพูดไว้ในเบื้องต้นว่า การปฏิบัติธรรมนั้นเป็นเรื่องของชีวิตประจำวัน คือการฝึกสตินั่นเอง ฝึกสมาธิให้ตั้งมั่นในงาน เมื่อเราทำสิ่งใดที่ตั้งมั่นอยู่ในตรงนั้น เมื่อไปทำจุดไหนก็ตั้งมั่นจุดนั้น นั่นคือตัวสมาธิ ส่วนใหญ่เราไปคิดสมาธิคือตัวสงบนิ่งๆเฉยๆ อันนั้นเขาเรียกปัสสัทธิคือความสงบ สมาธิคือความตั้งมั่นแห่งจิต เมื่อจิตนั้นตั้งมั่นในกิจการใดกิจการนั้นก็คือมีสมาธิอยู่ ปัญญาคือความรอบรู้ในสิ่งนั้น เหตุนี้ให้เข้าใจ เพราะฉะนั้นการปฏิบัติธรรมถ้าเรารู้จุดนี้ มันคือสิ่งที่อยู่ในชีวิตประจำวันเรา เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อทุกรูปทุกนามทุกชีวิตนั่นเอง อันนี้ก็ขอยุติแต่เพียงเท่านี้ แล้วจะให้ดูรูปบางรูปซึ่งเป็นอนุภาพพระพุทธเจ้า อนุภาพพระปัจเจกพระพุทธเจ้า เหล่าเทพเหล่าพรหม ให้เราได้รู้ได้เห็นนะ ว่าสิ่งเหล่านี้ภพภูมิต่างๆมีจริงนะ ไม่ใช่ไม่มีจริง เมื่อมีจริงก็จึงมีการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ เมื่อมีการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ เราจะดำเนินชีวิตเราไปอย่างไรด้วยความปลอดภัย คำว่าปลอดภัยก็คือมีความสุขนั่นเอง คำว่าไม่ปลอดภัยก็คือมีความทุกข์นั่นเอง ชีวิตเราไม่ใช่แค่อัตภาพนี้ ยังต้องเดินไปในภพภาคหน้าอยู่ อีกไม่รู้กี่ภพกี่ชาติจนกว่าจะเข้าสู่พระนิพพานนั่นเอง ถ้าเราเข้าใจอย่างนี้ เราวางความเห็นเราให้ตรง แล้วเตรียมตัวให้ตรง ความทุกข์ก็จะน้อยนั่นเอง อันนี้จึงอยากจะบอก อยากจะให้ดูนะ ก็ขอยุติแต่เพียงเท่านี้ ขอเจริญพร (ฉายให้ดูภาพต่างๆประมาณ ๒๖ นาที) อันนี้ให้ดู ที่ให้ดูนี้ให้รู้ว่า ๑ นะ อนุภาพพระพุทธเจ้ามีอยู่จริง อนุภาพพระธรรม พระสงฆ์นี้มีจริง ข้อที่ ๒ พวกเทพ เหล่าเทพ เหล่าพรหมก็มีจริง เดียวนี้กล้องสมัยใหม่ดิจิทัลอลม่านถ่ายได้ แล้วก็ภพภูมิต่างๆที่พระพุทธเจ้าแสดงนี้มีจริง เมื่อมีอยู่จริงนะ เราอย่าประมาท เราไม่ใช่แค่มองแค่คำว่าshort(ช่วง)การทำงานของปัจจุบันนี้ เราต้องมองไปถึงว่าเราจะเดินทางในทะเลมหาสมุทรของวิภูสงสารนี้ จะเดินอย่างไรด้วย

ความปลอดภัย จนกว่าเมื่อไหร่เรามีจิตใจปรารถนาพ้นจากกองทุกข์ถึงพระนิพพาน เมื่อถึงพระนิพพานแล้ววัฏสงสารนี้ก็ไม่ต้องเดินแล้ว อันนี้จึงมาให้ดูเพื่อเตือนสติ ว่าวิทยาการปัจจุบันเดี๋ยวนี้มันเริ่มเห็นอะไรบางอย่างแล้ว เมื่อเห็นแล้วเราอย่าประมาท ที่ให้ดูด้วยเหตุผลอันนี้ ว่ามันมีอยู่จริงหมด เมื่อมีอยู่จริงแล้วอย่าประมาท นี่เขาก็มาฟังธรรม เทวดาเขามาฟังธรรมเต็มไปหมด นี่เต็มไปหมด พวกนี้เขาฟังธรรมเขาก็บรรลुธรรมเหมือนกัน เวลาแสดงธรรมเขาก็มาฟังธรรมกัน เหมือนกับมนุษย์นี่แต่มากกว่า มนุษย์ด้วยนะเวลามา มนุษย์น้อยกว่าเขาเยอะ แต่มนุษย์มองไม่เห็นเขา แต่เขาเห็นมนุษย์ ทีนี้ละจึงเอามาเป็นรูปธรรมเป็นหลักฐานให้เราได้เห็น เมื่อเห็นแล้วเราอย่าประมาท จะทำอย่างไรที่จะเดินทางโดยปลอดภัย อันนี้อาตมาพูดเกินหัวข้อนะ หัวข้อทำงานอย่างไรให้มีความสุข อาตมาไม่ใช่แค่ทำงานอย่างไรในงาน มันไปตั้งแต่เกิดจนตาย จนเวียนทุกข์ทุกชาติ ทำอย่างไรจะให้ไม่ลำบาก ให้ปลอดภัย ให้พบความสุขที่แท้จริงคือพระนิพพานในที่สุดนั่นเอง เมื่อเรารู้เหตุแห่งทุกข์คือใจนั่นเอง รู้อุปาทาน เราก็หัดพิจารณาภายในใจเรา ให้เห็นความจริง ให้ใช้สติสมาธิปัญญาให้มาก อย่าทิ้งสติสมาธิปัญญาในงานนั่นเอง จึงจะพบความสุขนะ หนุๆข้างหลังเข้าใจไหมละ นักศึกษานะ ฝึกสติให้มากนะ สติคือการระลึก จะทำ จะเดิน จะเห็น จะรู้ จะเหยียดให้ระลึกตามตลอด จะคิดก็ให้มีสติระลึกตามมัน จะพูดก็ให้มีสติระลึก สิ่งใดควรทำให้ทำ สิ่งใดไม่ควรทำอย่าทำ สตินั่นเองจะเป็นตัวเบรกตัวกัน เมื่อเรามีสติจะรู้นั่นเอง นี่ให้เข้าใจ ก็ขอยุติแต่เพียงเท่านี้ละ.